

JÖRG-INGO WEBER

Berlin: ahol zajlik az élet

Furcsa dolog: bárhol járunk a világon, Berlint olyan városnak tartják, ahol aztán pezseg az élet, a nagy lehetőségek és esélyek városának, ahol „minden mehet”. Ha viszont berliniekkel találkozunk – politikusokkal, hivatalnokokkal, kulturális menedzserekkel –, ki nem fogynak a szóból, amikor költségvetési hiányokról, bürokratikus akadályokról, a hivatali gépezet nyikorgásáról panaszkodnak.

Hol az igazság?

A gazdasági recesszió időszakában Németország leginkább attól a teherterheléstől szenved, melyet a volt Német Demokratikus Köztársaság területének felzárkóztatása jelent. A strukturális és infrastrukturális fejlesztést az NDK-kormány igencsak elhanyagolta. A berlini fal 1989-es ledöntését követő években ezért hihetetlen összegű német márkát, majd eurót kellett átinjektálni nyugatról keletre. A termelékenység színvonalát is fejleszteni kellett – és kell még mindig –, hogy elérje a nyugati normákat.

Berlin, a nemrég még fallal kettéosztott város, ahol két világ találkozott, most Németország újjáépítésének a kirakata, mint ahogy a hidegháború idején a két világ kirakata volt. Berlin még keresi a helyét mint nagyváros, mint Németország régi-új fővárosa. A városnak gyakorlatilag szinte semmi gazdasági ereje sincs. Nincs már nehézipara, mely a második világháború előtt és utána is sok éven át az egyik fő erőforrása volt, az új iparágak pedig még nem találtak rá igazán Berlinre. A jelenlegi globalizált világgazdaság sem kedvez annak, hogy a város autonóm pénzügyi helyzete megszilárdul-

jon. És mint tudjuk, jelenleg nemcsak Berlin küszködik a gazdaság stagnálásával és a közpénzek szűkösségével, hanem az összes helyi önkormányzat, tartomány és maga a Szövetségi Köztársaság is.

Amikor a kultúra berlini finanszírozási rendszeréről beszélünk, azt is szem előtt kell tartani, hogy a németországi alkotmányos rend a kulturális ügyeket, így az oktatási kérdéseket is, akárcsak mondjuk a belbiztonságot (rendőrség), a tartományok és a helyi önkormányzatok felügyelete alá utalja. A szövetségi kormánynak a kultúra területén szinte semmilyen hatásköre nincs. Németországban a kulturális élet támogatása majdnem kizárólag közpénzekből történik, és ezek 90–95 százaléka a tartományok és a helyi önkormányzatok költségvetéséből származik. Említést érdemel, hogy Németországban évente körülbelül 9 milliárd eurót költünk kulturális célokra. Összesen mintegy 700 ezer ember dolgozik a tág értelemben vett kulturális szektorban, beleértve az úgynevezett „kulturális iparágakat”, a filmgyártást és a tévét, az új médiákat, a videót, a CD-t és a többi. Ezek a számok jól mutatják a gazdasági tényező jelentőségét.

A berlini adatok így festenek: a kultúra évente hozzávetőlegesen 500 millió eurót kap a város költségvetéséből, ami a teljes költségvetés 2 százaléka. Ehhez hozzáadhatunk további két forrást: az egyik a Stiftung

A szerző a berlini városi önkormányzat nemzetközi kulturális kapcsolatainak és európai ügyeinek volt igazgatója.

Preussischer Kulturbesitz (Porosz Kulturális Örökség Alapítvány). Ez a közalapítvány működteti Berlin nagyobb múzeumait, összesen tizenhetet, köztük a Pergamon Múzeumot, a Nationalgalerie-t, továbbá az Állami Könyvtárat és néhány kutatóintézetet. Az alapítvány mintegy 300 millió eurós alapból gazdálkodik, amelyhez Berlinen – a városon és a tartományon – kívül hozzájárul a többi tizenöt német szövetségi tartomány és a szövetségi állam is. A szövetségi szerepvállalás némiképp kivételszámba megy, és azzal magyarázható, hogy a Porosz Alapítvány a város határain túlmutató, nemzeti feladatokat lát el.

A szövetségi kormány kötelezettséget vállalt néhány olyan feladat finanszírozására és társfinanszírozására, amely Berlinre mint Németország fővárosára hárul. Szerződéses megállapodás keretében néhány országos jelentőségű kulturális intézmény, így a Zsidó Múzeum, a Világ Kultúráinak Háza és a Berliini Ünnepi Játékok finanszírozása központi forrásokból történik. Egy tekintélyes kiállítóhely, a Martin-Gropius-Bau is ebbe a sorba tartozik. Mindezen kívül ott van még a

Hauptstadtkulturfonds (Fővárosi Kulturális Alap), mely évente közel 10 millió eurót ad innovatív értékű és jelentőségű projektekre. Ez összességében azt jelenti, hogy 50 millió euró jön a központi költségvetésből. Ez a hozzájárulás létfontosságú, és azon vagyunk, hogy évről évre növekedhessen.

A művészetekre fordított pénzeket Berlin szenátusa, azaz a helyi (tartományi) kormányzat kezeli. Az éves költségvetést a berlini parlament (Abgeordnetenhaus) és annak illetékes bizottságai határozzák meg, illetve ellenőrzik. A kulturális területért a szenátus tudományos, kutatási és kulturális osztálya felelős, tevékenysége a végrehaj-

tó hatalomra vonatkozó, a demokratikus berendezkedésekben szokásos elvek szerint alakul. A szenátus a klasszikus minisztériumi módon, köztisztviselőkkel működik, munkáját különböző szakértői és tanácsadó bizottságok segítik. Berlinben most folyik a rendszer általános felülvizsgálata, s ennek keretében létrehozunk egy szervezetet Fórum a Főváros Kultúrájáért néven, amely megvitatja és felülvizsgálja majd a rendszereket és az intézményeket, s várhatóan számos javaslatlall áll elő.

Milyen forrásokból táplálkozik Berlin híre a világban?

Berlin egyik, immár történelmi nevezetessége kétségkívül a Fal. Néhány darabja még most is látható itt-ott a régi demarkációs vonal mentén. Jelenlegi vonzerejének legfontosabb összetevője azonban vitathatatlanul a város kulturális élete, amely szinte már mítoszszámba kerül.

Átlagosan napi 1500 kulturális eseményre kerül itt sor. Berlin múzeumai évente több mint nyolcmillió látogatót vonzanak. Három operaház áll nyitva egész évben, ehhez jön húsz állandó színház, nyolc hivatásos szimfonikus zenekar, élükön a híres Berliini Filharmonikusokkal. A Porosz Kulturális Örökség Alapítvány tizenhét múzeumán kívül további százhatvan várja a látogatókat. Külön is szólni kell a város szívében, a Múzeum-szigeten található nagy múzeumegyüttesről (itt áll többek között a Pergamon Múzeum, a Nationalgalerie), a Hamburger Bahnhofon levő Kortárs Művészeti Múzeumról, valamint a Daniel Libeskind tervezte, lélegzetelállító architektúrájú új Zsidó Múzeumról.

De Berlin kulturális jelentőségéről szólva nem maradhat említés nélkül az a hatalmas és virágzó kreatív alternatív szcéna sem, ahová közel kétszáz színházat és tánccsoportot, háromszáz galériát (néhányuk igen el-

ismert és egyáltalán nem alternatív), megszámlálhatatlan klasszikus vagy könnyűzenei együttest sorolhatunk, és ide tartoznak a klubélet közismert képviselői, az új médiák művészei vagy a Young Creative Industry (Fiatal Kreatív Ipar) aktivistái is. Kreativitásuk és előadásaik nyitottsága nagy érdeklődést kelt mind a művészek, mind a nagyközönség körében.

Ez a fiatal réteg ígéri a város jövőjét. A döntéshozók feladata, hogy ennek a szabad rétegnek a működéséhez szervezési és anyagi támogatást nyújtsanak. Ez nem olyan nagy teher, ha meggondoljuk, hogy a kultúrára fordított közpénzeknek nem egészen 8 százaléka jut az alternatív szektorba. Másrészt ennek az újfajta kreativitásnak a támogatásával hozzá tudunk járulni ahhoz, hogy a jövő generációk és a kulturális élet új struktúrái közösséggé formálódjanak.

Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy rendszerünket újra kell gondolnunk, mivel a közpénzek egyre csökkennek. Újra kell gondolnunk az adórendszert, és keresni kell a közcélokra fordított támogatás után járó adókedvezmények lehetőségeit. Észre kell vennünk, hogy a művészetek szponzorálásának jól működő rendszere alapfeltétele a kulturális életnek, amely döntő szempont a város általános megítélésében. Az anyagi problémák dacára – a sirámok nagyrészt jogosak – büszkék lehetünk közfinanszírozási rendszerünkre. A jövőben mindazonáltal nagyobb mértékben be kell vonni a magánszférát, hogy a civil társadalom is osztozzon a felelősségben, és az állampolgárok ne számítsanak mindenben az állami gondoskodásra, hanem erejükhez mérten maguk is járuljanak hozzá közös dolgainkhoz.

Illenék szót ejteni a kultúra gazdasági aspektusáról is. Nem vitás, hogy a kultúra komoly gazdasági tényező, amit már a kulturális szektorban dolgozók nagy száma is mutat. Egyre nyilvánvalóbb a kulturális turizmus jelentősége. Ha arra gondolunk, hogy minden Berlinbe látogató napi 100-150 eurót hagy a városban, és hogy ezt jórészt a kultúra hozza, akkor be fogjuk látni, hogy a kultúra fontos gazdasági tényező egy olyan városban, mint Berlin.

Ezen a téren lendületes a fejlődés. Az elmúlt években megtanultuk, hogy a turistákat vagy látogatókat már kevéssé vonzzák az aprólékosan beosztott csoportos utak, ahol az ott-tartózkodás az első perctől az utolsóig meg van tervezve. Az emberek manapság jobban szeretik, ha a gazdag kínálatból maguk állíthatják össze a programjukat. Ennek a felismerésnek az eredménye a Berlin Welcome Card, amely három napig ingyenes utazásra jogosít minden tömegközlekedési eszközön, és 50 százalékos kedvezményt ad számos kulturális rendezvényre. A kártya 18 euróba kerül. Jelenleg közel 460 ezret adunk el belőle évente.

Installáció egy berlini metróállomáson

Egy másik fontos „találmány” a Museum Pass, amely 10 euróért (vagy kedvezményesen 5 euróért) kapható, és amellyel három napig külön belépőjegy nélkül látogatható közel ötven múzeum. Ebből évente 85 ezer darab fogy.

Nagyon sikeres akció a Lange Nacht der Museen (hosszú múzeumi éjszaka). Évente kétszer (januárban és februárban) rendezzük meg ezt a programot, és ilyenkor minden múzeum és hasonló intézmény szombat estétől egész vasárnap kora reggelig nyitva áll a látogatók előtt. A múzeumokban különböző műsorokat rendeznek: koncerteket, színdarabokat, költői esteket, színházi jeleneteket, tánc- és pantomim-előadásokat. Hét-nyolc külön buszjárat közlekedik a helyszínek között. A 15 eurós jegy érvényes az összes múzeumba és előadásra, illetve a különbuszra is.

Tudjuk, hogy ezek a különleges események valószínűleg sok turistát vonzanak a városba. De hozzá kell tennünk, hogy ugyanakkor szerves részét alkotják városunk kulturális életének, vagyis egyaránt szólnak az itt lakóknak és az ide látogatóknak.

Magyarországtól nem esik olyan messze Berlin, amely sok magyar számára vonzó úticél – és a berliniek is szívesen látogatnak Magyarországra és a Duna partján fekvő szépséges fővárosába. Magyarország EU-csatlakozása még közelebb hoz bennünket egymáshoz. A két főváros kulturális kapcsolatai megalapozottak, és minden bizonnyal tovább fognak javulni. A művészek és kulturális menedzserek a sor, hogy még nagyobb erőfeszítéssel dolgozzanak közös projekteken, és pályázzanak velük további támogatásért az Európai Bizottságnál. Az ilyen közös erőfeszítések tartják meg és gazdagítják a közös kulturális örökséget, és bontakoztatják ki egyben Európa kulturális sokszínűségét. ■